

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

*Εντάμαν πούλι μ' με τοι αγγέλ'ς τη μάνα σ' παρηγόρα,
τα γόνατα μ' εκόπανε κ' η ψή μ' επεκρεμάεν.*

Ένας φίλος που έφυγε από τη ζωή, ένας άνθρωπος που δεν έπρεπε να πεθάνει, ένα πνευματικό ανάστημα με ξεχωριστή σημασία για όλους, αλλά ιδιαίτερα για μας τους Ποντίους ήταν ο Χρήστος Αντωνιάδης. Σήμερα, σαράντα μέρες μετά το αιώνιο ταξίδι του, που μαζευτήκαμε για να τον θυμηθούμε, προτείνω να τον πλάσουμε με την φαντασία μας, να τον στήσουμε σιγά-σιγά στη μνήμη και την ψυχή μας, να τον νιώσουμε κοντά, πολύ κοντά μας, και να τον αφήσουμε να μας μιλήσει. Να μας πει για τα παιδικά του χρόνια, για την προσφυγική οικογένεια που τον ανάστησε με το όραμα των αλησμόνητων πατρίδων, να μας ψιθυρίσει πόσες φορές έχτισε στην παιδική του μνήμη τη μακρινή τη γη του ανεμοδαρμένου Πόντου, πόσες φορές τραγούδησε μαζί με το φλοίσβο των κυμάτων, μαζί με την άρμη του πελάγου, τους χιλιοτραγουδισμένους θρύλους του τόπου αυτού. Κι έπειτα να τον αφήσουμε να μας μιλήσει για τα χρόνια των σπουδών του, για την αγάπη του για την Ιατρική, για το πανανθρώπινο μήνυμα που εξέπεμπε όταν βοηθούσε τον πάσχοντα συνάνθρωπο. Ένας γιατρός που σεβόταν τον όρκο του, ένας γιατρός που ήταν πάνω από όλα άνθρωπος.

Τι να πρωτοξεχωρίσω από όσα λαμπρά έπραξε ως επαγγελματίας! Δεν θα πω τίποτε άλλο παρά μόνο ότι τον αγαπούσαν, τον σέβονταν και τον υπολόγιζαν πολλοί άνθρωποι, πως πολλοί έπιναν νερό στο όνομά του, πως ακόμα περισσότεροι αποζητούσαν τη φροντίδα του. Κι εκείνος, ψηλός, όμορφος, με αετίσιο βλέμμα και την κατάλευκη χαίτη των μαλλιών του να ανεμίζει, έσκυβε στον ανθρώπινο πόνο. Θεράπευε, φρόντιζε, παρηγορούσε, διαπαιδαγωγούσε. Τον αγαπούσαν μικροί-μεγάλοι με μια αφοσίωση πρωτόγνωρη. Και η αναγνώριση ήρθε σιγά-σιγά σαν κάτι που κατακάθισε μέσα του με ανάερο τρόπο: τον κάλεσαν, μαζί με τον αδελφικό του φίλο και συνάδελφο Παναγιώτη Σελβιαρίδη να θεραπεύσει έναν ηγέτη, τον Γκλιγκόροφ. Κι όμως αυτή η διάκριση δεν τον έκανε ξιπασμένο. Γιατί ο Χρήστος, ή το παιδί μέσα του, δεν «καβαλούσε το καλάμι», δεν έμενε πίσω από τα πράγματα...

Πραγματικά ο ίδιος κατάφερε να μείνει αυτό που ήταν για όλους εμάς που τον ξέραμε: ένας ξεχωριστός άνθρωπος. Και οι ευαισθησίες του εκδηλώθηκαν μέσα από τη φαντασιακή διάσταση του ποντιακού τραγουδιού: εκεί ο Χρήστος μεγαλούργησε, μας έκανε όλους μας να δακρύσουμε, να ταξιδέψουμε στον Πόντο, να σκάψουμε μέσα μας, να αναβιώσουμε τον νοσταλγικό εαυτό μας... Τραγούδησε τον πόνο της απώλειας της πατρίδας, το μόχθο και τον έρωτα, την αγάπη και την πίστη σε αξίες.

Και το πιο σημαντικό από όλα ήταν πως όλα αυτά μας τα έδωσε απλόχερα, βοήθησε να γίνουν μέρος της ψυχής μας. Και γι' αυτό και για όλα τα άλλα θα τον κουβαλάμε πάντα μέσα μας.

Βάσταξον κάρδια μ' βάσταξον αν θέλεις κι αν 'κι θέλεις, όπως βαστάζ' η θάλασσα τη κόσμη τα καράβια, όπως βαστάζ' ο ουρανό εκείνα όλα τ' άστρα, όπως βαστάζ' το χάλκωμαν 'ς ση καζαντζή τα χέρα, όπως βαστάζ' το σίδερον 'σ την βαρυτσακουτσέαν, βάσταξον κάρδια μ' βάσταξον αν θέλεις κι αν 'κι θέλεις. Βάσταξον, καρδιά μ' βάσταξον, κάμποσα χρόνεα κι' άλλο, όπως βαστούνε τα ραχιά την βαρυχειμωνίαν, όπως βαστάζ'νε τα δεντρά την παραγρνεμίαν.

Είναι οι στίχοι του δημοτικού μας τραγουδιού που φωτογραφίζουν τον πρωταγωνιστή μας, γιατί ανταποκρίνονται στον ψυχικό του κόσμο και προδιαγράφουν το θλιβερό μήνυμα της απώλειάς του. «Βάσταξον' κάρδια μ'». Συγκλόνισε η είδηση του θανάτου όσους τον γνώριζαν. Σεμνός, συνετός και πάντα χαμογελαστός, παρείχε ηρεμία και αγάπη στον συνομιλητή του. Δυστυχώς, η καρδιά που γι' αυτήν ο γιατρός έγραψε τόσο όμορφους στίχους, τον πρόδωσε ξημερώματα Τρίτης, στις 30 Ιανουαρίου 2013, σαν να γνώριζε εκ των προτέρων τα παιχνίδια της μοίρας.

Ο Χρήστος Αντωνιάδης γεννήθηκε στην Ξηρολίμνη της Κοζάνης καταγόμενος από προσφυγική οικογένεια προερχόμενη από την περιοχή της Ματσούκας. Στον νέο τόπο εγκατάστασης η παρουσία των προσφύγων οδήγησε σε σκληρό ανταγωνισμό με τους αυτόχθονες στην αγορά εργασίας, στην προσπάθεια για απόκτηση γης αλλά και σε όλη την κλίμακα των επιχειρηματικών και κοινωνικοπολιτικών δραστηριοτήτων. Τα επίθετα «πρόσφυγας», «τουρκόσπορος» και άλλα, προσέλαβαν την πιο υποτιμητική και περιφρονητική σημασία. Στα δύσκολα αυτά χρόνια της νέας τους εγκατάστασης ακόμα και αυτή η ελληνικότητα των προσφύγων αμφισβητήθηκε από τους γηγενείς.

Η τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού, η αβεβαιότητα της επιβίωσης, το όνειρο της επιστροφής στον χαμένο παράδεισο της «πατρίδας» λειτούργησαν ως τροχοπέδη στην άμεση ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Κάτω από τις συνθήκες αυτές η οχύρωση και διαφύλαξη των πολιτιστικών και ηθικών στοιχείων της προσφυγικής παράδοσης ήταν πολύ έντονη. Θα χρειαστούν πολλά χρόνια και η καταλυτική επίδραση των γεγονότων της δεκαετίας του 1940 για να σβηστεί η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων.

Αυτός ήταν ο Χρήστος. Δυστυχώς, το χωριό του, η Ξηρολίμνη –που αγάπησε τόσο πολύ και αφιέρωνε τον ελεύθερο χρόνο στο πανέμορφο κτήμα του–, η Κοζάνη, η Δυτική Μα-

κεδονία, η Ελλάδα και ολόκληρος ο οικουμενικός ελληνισμός έχασαν έναν μεγάλο στυλοβάτη της ποντιακής παράδοσης και της επιστήμης. Το έργο του θα μείνει παρακαταθήκη στους επόμενους.

Σπούδασε στην Ιατρική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Το 1976 συνέχισε τις σπουδές του στη Γερμανία, ως εσωτερικός βοηθός της νευροχειρουργικής σχολής του Πανεπιστημίου Ulm όπου και εκπαιδεύτηκε εντατικά στη Μικροχειρουργική και τη Νευροδιαγνωστική. Μετά τη στρατιωτική του θητεία στην Ελλάδα επέστρεψε στην Γερμανία, όπου το 1982 αναγορεύτηκε διδάκτορας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ulm. Η διδακτορική διατριβή του είχε ως θέμα τη «Μικροχειρουργική αντιμετώπιση ανευρυσμάτων του εγκεφάλου». Ως το 1986 συνέχισε τις έρευνές του στην πανεπιστημιακή κλινική του Ulm. Το συναδελφικό και ανθρώπινο κλίμα του πανεπιστημίου τον βοήθησε, όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Σελβιαρίδης, να εξελιχθεί σε έναν χαρισματικό και ευρωπαϊκού επιπέδου νευροχειρουργό.

Η φήμη του ξεπέρασε τα ελληνικά και ευρωπαϊκά σύνορα. Ήταν καθηγητής πολλών καθηγητών της Νευροχειρουργικής. Το 1992 εκλέχτηκε λέκτορας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το 1998 επίκουρος καθηγητής. Με δική του επινόηση, στη Νευροχειρουργική Κλινική του ΑΠΘ υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Φόρογλου και όλων των συνεργατών της κλινικής, ανέπτυξε νέα μέθοδο στην αντιμετώπιση των χρόνιων υποσκληρίδιων αιματωμάτων με αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση των υποτροπών και το μηδενισμό της θνητότητας.

Ο πραγματικός δάσκαλος φαίνεται επίσης από τον τρόπο που κινείται μέσα στον ακαδημαϊκό του χώρο. Ήταν ξεχωριστή η αγάπη και το αληθινό ενδιαφέρον του για την πρόοδο των φοιτητών του. Όμως ήταν αμοιβαία και η εκτίμηση των φοιτητών στο πρόσωπό του. Δεν ήταν φοιτητοπατέρας, ούτε χρειαζόταν αυτόν τον άχαρο διαμεσολαβητικό ρόλο ή άλλου είδους ανήθικες συνδιαλλαγές για να πετύχει κάποια συμμετοχή σε προγράμματα. Τον Χρήστο μας, εμείς που τον ξέραμε από κοντά, δεν τον άγγιζαν οι καρκινοφόρες συνδικαλιστικές ίντριγκες και τα ανήθικα παιχνίδια. Ενδιαφερόταν μόνο για την επιστήμη του.

Το συγγραφικό και ερευνητικό του έργο περιλαμβάνει περισσότερες από 150 εργασίες που έχουν ανακοινωθεί σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια ή έχουν δημοσιευτεί σε πρακτικά διεθνών συνεδρίων. Στα επιστημονικά ιατρικά συνέδρια οι συνάδελφοί του τον παρακολουθούσαν με θαυμασμό και κρέμονταν από τα χείλη της επιστημονικής του γνώσης και τεκμηρίωσης. Ωστόσο συνειδητά δεν επεδίωξε την εξέλιξη σε μεγαλύτερες βαθμίδες, επειδή δεν ήθελε να υποβάλει την ταπεινότητά του στη βαναυσότητα των στημένων εκλογικών διαδικασιών.

Ο σπουδαιότερος παράγων που δεν επέτρεψε τον Χρήστο να γίνει καθηγητής, μας εξομολογείται ο Γεώργιος Παρχαρίδης, καθηγητής Καρδιολογίας του ΑΠΘ, ήταν η ασυμβίβαστη και ελεύθερη προσωπικότητά του. Δεν έσκυψε, ούτε ήταν συγγενής κάποιου καθηγητή. Όταν στο πανεπιστημιακό νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ δημιουργήθηκε ασφυκτική ατμόσφαιρα, χωρίς τυμπανοκρουσίες και θεατρνισμούς, αφού επέλεξε τη μερική απασχόληση, γιατί δεν ήθελε να αποκοπεί από τους φοιτητές του και την έρευνα, έφυγε και πήγε στο Ιατρικό Διαβαλκανικό Κέντρο. Εκεί, απελευθερωμένος, δεν άργησε να δείξει τις ικανότητές του. Γινόταν αληθινό προσκύνημα στα Διαβαλκανικό Κέντρο. Ασθενείς από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό στριμώχνονταν καθημερινά στο διάδρομο, περιμένοντας υπομονετικά να τους εξετάσει.

Με τον Παναγιώτη Σελβιαρίδη, που ήταν πρώτα αδερφός και φίλος του και μετά συνάδελφος γιατρός, απελευθέρωσαν το κλειστό κύκλωμα των πανεπιστημιακών γιατρών και επιδόθηκαν στην λύτρωση των ασθενών τους.

Ο Χρήστος μας ευτύχησε να κάνει μια καλή οικογένεια. Η γυναίκα του, η Κική Λυπηρίδου, αρχόντσα και κοδέσποινα, δωρική κολόνα, στάθηκε δίπλα του, μεγαλώνοντας με τις καλύτερες αρχές τα τρία παιδιά τους: Την Ιωάννα, μια χαρισματική και όμορφη κοπέλα, με λαμπρές σπουδές στην αρχαιολογία. Σεμνή και λιγομίλητη, είχα την ξεχωριστή χαρά να την γνωρίσω καλύτερα όταν με βοήθησε το 2005, κατά τη διάρκεια της Πολυθεματικής Έκθεσής μου «Πόντος – Δικαίωμα στη Μνήμη», στο Γενί Τζαμί. Ευτύχησε το καλοκαίρι να χαρεί μαζί με τους συγγενείς και φίλους του το γάμο της μονάκριβης κόρης του στο αρχοντικό που έχτισε απέναντι από το χωριό του, στα Καραγιαννέικα. Ο Κώστας, ο γιος του, για τον οποίο ήταν περήφανος πρώτα για το ήθος του και μετά για τις λαμπρές σπουδές του. Είχε όνειρα πολλά για το καμάρι του. Ελπίζω να τον δικαιώσει. Τι να πω για τη μικρή του την κόρη, τη Χαρά; Την έκανε τραγούδι – αυτό τα λέει όλα. «Ντο να εφτάω την παράν, αφού έχω την Χαράν. Την Χαράν, το στερνοκλάδι μ', το κρασί μ' και το ελάδι μ'». Έχτισε μεγάλο κάστρο, για να το χαιρέται με τα δικά του πρόσωπα, την οικογένειά του, τους γονείς, τις αδελφές του που λάτρευε και τους κοντινούς του φίλους, τον Δημήτρη Καμαριάδη, τον Αλέκο Αθανασιάδη, τον ανιψιό του και στενό συνεργάτη του και άλλους πολλούς. Το παλάτι του ήταν ένας μικρός ουρανός για όλους μας, ήταν ένας επίγειος παράδεισος, αλλά ο Θεός, δεν ξέρω γιατί, βιάστηκε, βιάστηκε να μας τον πάρει. Τον πήρε κοντά του νωρίς, στερώντας από πολλούς ασθενείς τη δυνατότητα της σωματικής τους λύτρωσης.

Τι είναι όμως για μας τους Ποντίους ο Χρήστος Αντωνιάδης; Όλα άρχισαν πριν από δεκαέξι χρόνια. Το πρώτο πνευματικό βάπτισμα, η πρώτη έκρηξη έγινε μετά από ένα ταξίδι του στον Πόντο, στην περιοχή της Τραπεζούντας, στα χωριά των παππούδων. Ο Χρήστος μαζί με γκαρδιακούς φίλους, τον Παναγιώτη Σελβιαρίδη –ότι και να πούμε γι' αυτόν είναι

λίγα—, τον Κώστα Διαμαντίδη, τον Αχιλλέα Βασιλειάδη, τον ηθοποιό Ιεροκλή Μιχαηλίδη, τον Δαμιανό Χαραλαμπίδη, τον λυράρη Κώστα Σιαμίδη και τον Ορφέα της ποντιακής μουσικής, τον μεγάλο Χρύσανθο, πραγματοποίησαν το ανεπανάληπτο εκείνο προσκυνηματικό τους τάμα. Ο Χρήστος βρέθηκε για πρώτη φορά στον φυσικό του χώρο. Στην πατρογονική γη που γνώριζε μόνο από τα μοιρολόγια της γιαγιάς και τις ατελείωτες διηγήσεις των γερόντων της πρώτης γενιάς στα χειμωνιάτικα νυχτέρια. Όλα του ήταν γνώριμα. Η καταπράσινη φύση τον υποδεχόταν στην καλή της ώρα. Η Παναγία Σουμελά έκανε το θαύμα της. Είναι συγκλονιστική η εικόνα του προσκυνήματος της Παντάνασσας, όπως μας διασώζεται σε ένα ερασιτεχνικό βίντεο. Η δύναμη της ψυχής είναι ο καλύτερος σκηνοθέτης. Εκείνη τη θεία στιγμή ο μεγάλος μας Χρύσανθος, τραγουδώντας τα αφιερωματικά δίστιχα στη χάρη της, ανέβαινε τα σκαλιά με τη συνοδεία του, για να μπουν στον αύλειο χώρο του προσκυνήματος, για να μπουν στον αύλειο επίγειο παράδεισο.

Η ιστορία προς στιγμή έκανε ανακωχή για να υποδεχθεί τα παιδιά και τα εγγόνια των θυμάτων της Γενοκτονίας. Ήταν η κορυφαία στιγμή του μεγάλου χρέους. Ο Χρήστος, μαγεμένος από τις εικόνες της πανέμορφης πατρίδας, γεμίζει τον σκληρό δίσκο του εγκεφάλου του με εκείνες τις παραστάσεις που δεν θα αργήσουν να αποδώσουν πλούσιους πνευματικούς καρπούς. Η Γενοκτονία που διαπράχθηκε σε κείνα τα μέρη άφησε παντού τα σημάδια της. Η πολιτισμική γενοκτονία παρούσα και στα μοναστήρια μας. Εκκλησίας έρημα, μαναστήρα ακάντηλα. Η λύρα επιστρέφει στον φυσικό της χώρο. Στο άκουσμά της όλα αλλάζουν. Οι παλαιοί γείτονες, ποντιόφωνοι μουσουλμάνοι, κρυπτοχριστιανοί, φανατικοί τουρκογενείς μουσουλμάνοι και αλλόφυλοι, τους υποδέχονται με ανοιχτές αγκαλιές. Ο ξένιος Δίας, που κρατά γερά σε κείνα τα αγιασμένα μέρη τις αρχέγονες παραδόσεις, δεν επέτρεψε στον θεό του πολέμου να καταστρέψει την κορυφαία στιγμή της αδελφοσύνης τους. Εκεί γεννήθηκε η πρώτη φιλία με τους μαυροθαλασσίτες αδελφούς και φίλους Τασκίν, Φουάτ Σακά, Νεντρέντ Σεκμπάμ και Οσμάν.

Το ταξίδι εκείνο προκάλεσε την ψυχική έκρηξη, ξύπνησε μέσα του το πηγαίο ταλέντο που έκρυβε. Χρειαζόταν ένα έναυσμα, μία σπίθα. Η παρότρυνση ήρθε λίγο αργότερα από τον Χρήστο Χρυσανθόπουλο, κορυφαίο δεξιοτέχνη της ποντιακής λύρας, αδελφικό φίλο και κουμπάρο του, στην κόρη του οποίου αφιερώνει το τραγούδι «Ο κούμπαρον». Θυμάμαι ότι μόνασαν μια βδομάδα σε ένα καλυβόσπιτο μιας κοινής μας φίλης, στα παρχάρια του Ακρίτα της Φλώρινας, για να καρποφορήσει η πρώτη ποιητική και μουσική δημιουργία τους. Ο τίτλος της ποιητικής συλλογής, *Κατάθεση ψυχής*, είναι μια προσωπική απολογία. Η θεματική της αγγίζει και τον τραγουδιστή των αιώνων μας Στέλιο Καζαντζίδη, ο οποίος σπάει το εμπάργκο πολλών χρόνων και ξαναμπάνει στο στούντιο για να τραγουδήσει στη γλώσσα της Μήδειας και της μητέρας του. Όλα τα τραγούδια μιλούν για τις αλησμόνητες πατρίδες και τα βάσανα της προσφυγιάς. Αναφέρονται σε κοινωνικά ζητήματα της εποχής μας και υμνούν τις ανθρώπινες σχέσεις και τον έρωτα.

Σε συνεργασία με τον Ποντιακό Σύλλογο Πολίχνης, τον γήινο τραγουδιστή Γεώργιο Σοφιανίδη, τον Τοντόρο, μελοποιήθηκαν πολλά τραγούδια του στο cd *Στεφανομένον είδασε*.

Το cd που και ιστορικά άνοιξε μια νέα σελίδα στις σχέσεις μας με τους ποντιόφωνους αδελφούς μας στη Μαύρη Θάλασσα, ήταν η εξαιρετική δουλειά του 2001 με τον τίτλο *Μαυροθάλασσα*. Ο Κώστας Σιαμίδης, ο Γιάννης Κουρτίδης και ο Αχιλλέας Βασιλειάδης, στην πιο καλή τους ώρα με καθοδηγητή και στιχουργό τον Χρήστο, μας χάρισαν μία από τις καλύτερες παραγωγές όλης της μουσικής μας περιόδου. Ο Κώστας Σιαμίδης γράφει για το συγκεκριμένο έργο:

Οι μελωδίες για το συγκεκριμένο cd προβάρονταν από το 1998. Γράφονταν και παίζονταν μέσα στην παρέα, με τρόπο ζωντανό, όπως γράφονταν τα δημοτικά τραγούδια. Ο Χρήστος έγραφε τους στίχους, ενώ εγώ έπαιζα την λύρα... Το συγκινητικότερο όμως είναι ότι σ' αυτό το cd δεν υπάρχει μόνο αγκάλιασμα στίχων και μουσικής, αλλά και αγκάλιασμα δύο λαών. Στο cd υπογράφουν ο Τούρκος μουσικός Φουάτ Σακά κρουστά, ο Τούρκος ζωγράφος Νεντρέντ Σεκμπάν που φιλοτέχνησε το εξώφυλλο και συμμετείχε στις συναυλίες, και ο Τούρκος Τασκίν, που υπήρξε ο συνδετικός κρίκος της παρέας.

Ουσιαστική συμμετοχή με εξαιρετικά δίστιχα είχε και στο cd με τίτλο *Καρδιάς ανοιγάρ'*, μετά από προτροπή του Σωκράτη Κυψελίδη και του Αναστάσιου Ξενίδη, ενός αθεράπευτα νοσταλγού της πατρώας γης, που έφυγε και αυτός νεότατος για τον μάταιο κόσμο.

Το 2010 είχε κυκλοφορήσει το μουσικό άλμπουμ *Πισάγκωνα δεμένος* με πρωταγωνιστές τον Κώστα Σιαμίδα στη λύρα, τον Γιώργο Στεφανίδη στο τραγούδι και τον Γιάννη Πολυχρονίδη στο νταούλι, ένα άλμπουμ που «πατάει» στα παραδοσιακά ακούσματα του Ανατολικού Πόντου.

Τελευταία είχε μια καταπληκτική συνεργασία με τον Ματθαίο Τσαχουρίδη. Ώριμος και πολλαπλά ευαίσθητοποιημένος με τα ανθρώπινα εγκλήματα που διαπράττονται στο περιβάλλον μας και στη φύση γενικά, έγραψε ένα από τα καλύτερα τραγούδια για τις καταστροφικές συνέπειες που μας περιμένουν. Οι στίχοι του στα χρυσά δάκτυλα του Ματθαίου ευτύχησαν να έχουν ένα αριστουργηματικό αποτέλεσμα.

Επίσης άλλοι στίχοι του τραγουδάν τους καημούς της ξενιτιάς υποβάλλοντάς μας στη διπλή σημειολογία: ξενιτιά είναι και η απώλεια του Πόντου, της ονειρικής πατρίδας. Ακόμα άλλα δίστιχα του τραγουδάν τον έρωτα της ψυχής μέσα από την αγιοποίηση και τη συμβολοποίηση των Αγίων της λαϊκής μας παράδοσης. Και ύστερα αναφέρονται άλλοτε σε μια μη γνήσια αγάπη προσδίνοντας έτσι στον έρωτα ένα αρνητικό πρόσωπο, και άλλοτε σε σπαρακτικές φωνές απόγνωσης που οφείλονται στη στέρηση και τον αποχωρισμό αγαπημένων προσώπων.

Τα τραγούδια που έγραψε ακούγονται καθημερινά από πολλούς ραδιοφωνικούς σταθμούς της χώρας μας που παρουσιάζουν ποντιακά προγράμματα ή και μεμονωμένα τραγούδια. Επίσης δεν υπάρχουν ποντιακές πολιτιστικές εκδηλώσεις που συνοδεύονται με μουσική και χορό, ή απλά μουσικά παρακάθια, στα οποία κυριαρχούν το γλέντι, η γιορτή και η χαρά, σε κάθε γωνία της γης, και να μην είναι παρών με τα τραγούδια του ο Χρήστος. Τραγούδια που περιγράφουν με τρόπο μοναδικό τις αλησμόνητες πατρίδες και τα βάσανα της προσφυγιάς, αναδεικνύουν μεγάλα κοινωνικά ζητήματα της εποχής μας και υμνούν τις ανθρώπινες σχέσεις και τον έρωτα. Ποιος δεν έχει ακούσει το «Την πατρίδα μ' έχασα»; Το τραγούδι είναι επίκαιρο σήμερα στην Τουρκία. Το τραγούδησε η μεγαλύτερη Τουρκάλα τραγουδίστρια από κρατικό κανάλι της Τουρκίας στα ποντιακά, η Σεβάλ Σαμ, και ένας Τούρκος σκηνοθέτης αξιοποίησε τη μουσική του σε μια μαυροθαλασσίτικη τουρκική ταινία με τον τίτλο *Στην άκρη του κόσμου*.

Ο Χρήστος Αντωνιάδης έχει γράψει στίχους ποντιακών τραγουδιών που έγιναν επιτυχίες από τον Στέλιο Καζαντζίδη, τον Χρυσάνθο, τον Στάθη Νικολαΐδη, τον Γιάννη Κουρτίδη, τον Αχιλλέα Βασιλειάδη, τον Γεώργιο Στεφανίδη, τον Γιώργο Σοφιανίδη, τον Σωκράτη Κυψελίδη, τον Ματθαίο Τσαχουρίδη και πολλούς άλλους επώνυμους Πόντιους καλλιτέχνες.

Η αγωνία του για το μέλλον της μητρικής μας γλώσσας ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που αξιοποιούσε τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο του στην αναζήτηση, την ανάδειξη και την αξιοποίηση ποντιακών λέξεων και φράσεων που έχουν διάρκεια ζωής από τα ομηρικά χρόνια έως σήμερα. Ερωτοτροπούσε και κυνηγούσε λέξεις που προσφέρονταν για γλωσσικά παιχνιδίσματα και γλωσσικούς προβληματισμούς. Σε μια συνέντευξη του για τη γλώσσα μας κρατά αποστάσεις από την επιστημονική άποψη των ειδικών. Οι γλωσσολόγοι λένε πως «είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι όταν μια γλώσσα/διάλεκτος δεν διδάσκεται στα σχολεία, είναι καταδικασμένη να πεθάνει». Αναζητά αντιφάρμακα επιβίωσης. Ο ίδιος ήθελε να πιστεύει πως «η προσπάθεια που γίνεται μέσω των τραγουδιών, της ποίησης και του θεάτρου έχει ως στόχο να παραμείνει ζωντανή η ποντιακή λαλιά». Πολύ θέλω να συμφωνήσω μαζί του. Αυτή είναι και η δική μου ευχή. Ξέρω όμως ότι η γλώσσα μας έχει ημερομηνία λήξης. Αγωνίζομαι κι εγώ όπως ο Χρήστος να είναι μακρύς ο δρόμος της. Γιατί μια γλώσσα που κουβαλάει ιστορία 27 αιώνων είναι δυνατόν να πεθάνει αμαχητί, ενώ τη μιλούν εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι – μουσουλμάνοι στον ιστορικό Πόντο, χριστιανοί ορθόδοξοι, απόγονοι προσφύγων ποντιακής καταγωγής στην Ελλάδα, αλλά και οι ποντιακής καταγωγής πρόσφυγες και μετανάστες σε όλο τον κόσμο; Όταν σε αυτήν τη μητρική γλώσσα τα παιδιά των μουσουλμάνων του ιστορικού Πόντου και τα προσφυγόπουλα της τρίτης γενιάς στην Ελλάδα επικοινωνούν, γράφουν ποίηση, λογοτεχνία, θέατρο και στίχους τραγουδιών; Όταν στην τσαρική Ρωσία, το 1910, νιώθουν την ανάγκη να εκδώσουν την πρώτη Γραμματική της Ποντιακής Γλώσσας και

στην μπολσεβικική περίοδο διδάσκουν, αξιοποιούν επιστημονικά και διδακτικά την ποντιακή γλώσσα, την ποίηση και τη λογοτεχνία στα ελληνικά σχολεία; Και όταν εκδίδουν μόνο στη δεκαετία 1927-1937 περισσότερα από 300 βιβλία στην ποντιακή γλώσσα, αυτός ο γλωσσικός θησαυρός, όπως είπε και ο σοφός διανοούμενος Ιορδάνης Παμπούκης, δεν έχει το κουράγιο να πεθάνει. Και δεν θα πεθάνει όσο βρίσκονται μεταξύ μας αγνοί εραστές της μητρικής γλώσσας του Ομήρου και της Μήδειας, όσο βρίσκονται αδέρφια μας που εξωτερικεύουν τα ψυχικά τους συναισθήματα στη γλώσσα της γιαγιάς τους, όσο ο τόπος μας θα μας χαρίζει πνευματικούς ανθρώπους της εμβέλειας του Χρήστου.

Στην Ελλάδα έχουν γραφτεί στην ποντιακή διάλεκτο πάρα πολλές ποιητικές συλλογές. Αυτά τα έργα των Ελλήνων Ποντίων ποιητών και λογοτεχνών είναι πολύτιμα, όχι μόνο γιατί ψάλλουν το δράμα και το μαρτύριο, τον ηρωισμό και τη μαχητικότητα ενός λαού, όχι μόνο γιατί συγκινούν όλο τον ποντιακό ελληνισμό, εξυμνώντας τη ζωτικότητα και την αθανασία του, αλλά γιατί συμβάλλουν στον εμπλουτισμό και τη διατήρηση της αρχέγονης ποντιακής διαλέκτου, της μόνης επιζώσας και ομιλούμενης αρχαϊκής ιωνικής διαλέκτου σ' όλο τον κόσμο.

Μεγάλο μέρος της ευθύνης για τη διατήρηση των γλωσσικών ιδιωμάτων πέφτει και στους ώμους των πνευματικών ανθρώπων που με τη στάση τους συμβάλλουν στη μνήμη και την εξέλιξη της ιδιοματικής γλώσσας ή στη λήθη της. Οι Πόντιοι είμαστε τυχεροί που οι λόγοί μας αγάπησαν και αγαπούν με πάθος τη γλώσσα μας, με αποτέλεσμα και μετά το 1922 να συνεχίζει να παράγεται πνευματικό έργο υψηλών προδιαγραφών στην ποντιακή. Ακαδημαϊκοί, ιστορικοί, φιλόλογοι, δάσκαλοι, γιατροί, συγγραφείς, ηθοποιοί, ποιητές... ο καθένας από το δικό του μετερίζι δίνει τον δικό του αγώνα για την αξιοποίηση της γλώσσας μας, με αποτέλεσμα σήμερα να έχουμε έναν ποταμό έργων γραμμένων στα ποντιακά. Αδύνατον όλοι αυτοί να χωρέσουν σε μια παρουσίαση...

«Ήτο μέγας» αναφέρει ο Γεώργιος Κανδηλάπτης μιλώντας για τον Φίλωνα Κτενίδη, συνοψίζοντας σε δύο μόνο λέξεις τη ζωή και το έργο του κορυφαίου Πόντιου γιατρού και λογοτέχνη. Κορυφαία στιγμή της πνευματικής του δημιουργίας το ποίημα «Η Καμπάνα του Πόντου»... μια ελεγεία, ένα παράπονο, ένας θρήνος - ύμνος στις αλησμόνητες πατρίδες. «Πρόκειται για έργο αντίστοιχο με εκείνο του *Άξιον Εστί* του Οδυσσέα Ελύτη» σχολιάζει ο συγγραφέας Κώστας Διαμαντίδης.

Ακολουθώντας πιστά τη ρήση του Ελύτη «μόνη έγνοια η γλώσσα μου», ο Χρήστος κατέθετε καθημερινά την αγωνία του για το μέλλον της ποντιακής διαλέκτου, ελπίζοντας ότι συμβάλλει στη διάσωσή της με το έργο του. «Αυτή η διάλεκτος, που τη φόρτωσε ο Ιάσωνας πριν 2.700 χρόνια επάνω στην “Αργώ” και την κουβάλησε κι έζησε εκεί επί 27 αιώνες, γιατί πρέπει τώρα να πεθάνει; Και αυτό το αξιοθρήνητο γεγονός γιατί να τύχει στη γενιά

μου, γιατί να λάχει σε μένα να είμαι ένας αυτόπτης μάρτυρας ενός τέτοιου επικείμενου θανάτου; Η ποίηση που γράφω έγκειται στην αναζήτηση “μαγικών” ποντιακών λέξεων με αρχέγονη σημασία και φωνητική αξία, με στόχο να μείνει ζωντανή η ποντιακή διάλεκτος. Είμαι ένας ελεύθερος σκοπευτής-στιχουργός στρατευμένος να προστατέψω τη γλώσσα μου».

Μετά από μακροχρόνια πάλη με τον εσωτερικό ψυχικό του κόσμο, μετά τις αδελφικές φιλίες με μαυροθαλασσίτες Ρωμιούς καταθέτει μια δεύτερη ερμηνεία της λέξης Πατρίδα. Με εκφράζει απόλυτα η πανανθρώπινη και οικουμενική ερμηνευτική του θεώρηση. Το τραγούδι του «Την πατρίδα μ’ έχασα», που έγινε εθνικός ύμνος των Ποντίων εκείθεν και εντεύθεν του Αιγαίου, ήταν πνευματικός καρπός μιας συγκεκριμένης στιγμιαίας ψυχικής έκρηξης. Η λογική απώλεια της Πατρίδας, που περιγράφεται με έναν μοναδικό τρόπο και υιοθετήθηκε από όλους μας, έρχεται σε αντίθεση με την υπερβατική σύγχρονη τοποθέτησή του. Περιφρονώντας τα παιχνίδια των Μεγάλων Δυνάμεων και τις διακρατικές αποφάσεις, προβάλλει ως κήρυκας της ενότητας και της συναδέλφωσης. Η λέξη Πατρίδα δεν φυλακίζεται, ούτε εγκλωβίζεται στα στενά σύνορα των εθνικών κρατών.

Ο Χρήστος, τα τελευταία χρόνια, όταν πια ο χώρος του Πόντου και των ανθρώπων του ήταν πισθάγκωνα δεμένος στο νου και το συλλογισμό του, διαλαλούσε ότι δεν έχασε την πατρίδα του. «Θέλω να πιστεύω ότι είμαι ένας εσωτερικός μετανάστης από τον Πόντο στη Μακεδονία». Σήμερα όσο ποτέ, προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη για ενδελεχή μελέτη, έρευνα και προβολή των παραδοσιακών αξιών, οι οποίες διαμορφώθηκαν κυρίως μέσω της διαδοχής γενεών.

Οι προσπάθειές του για τη διατήρηση της ποντιακής διαλέκτου συνοδεύονταν και από ουσιαστικές κριτικές επισημάνσεις. Ο ίδιος, σε συνέντευξη που έδωσε στο περιοδικό *Άμαστρις*, έλεγε: «Έχω πρόβλημα με τον σύγχρονο ποντιακό στίχο και δεν το κρύβω. Καταρχήν δεν μπόρεσα ποτέ να ξεκαθαρίσω μέσα μου –κι ας παλεύω τόσα χρόνια με στίχους και μελωδίες– ποιον στίχο θα πρέπει να θεωρώ καλό και ποιον όχι. Ένα ποιητικό αριστούργημα π.χ. γραμμένο στα φτωχά και «αποχυμωμένα» ποντιακά της γενιάς μου, μπορεί να θεωρηθεί καλός στίχος; Από την άλλη πώς αξιολογείς έναν γλωσσικά άψογο στίχο, εφόσον πέφτει στην παγίδα να μιλάει για «παρχάρια και κερβάνες» εν έτει 2011;

Ο Χρήστος Αντωνιάδης ενίσχυε τις ρίζες με το ποντιακό παρελθόν του. Έδινε πάντα το παρών σε εκδηλώσεις Ποντίων. Χαιρόταν να βλέπει μικρά παιδιά να τραγουδούν στα ποντιακά. «Από αυτό παίρνω κουράγιο να συνεχίσω» έλεγε, ενώ διατύπωνε την άποψη ότι η παράδοση δεν είναι κάτι το στατικό:

Με ενδιαφέρει και με απασχολεί αν ένα νέο παιδί μπορεί να ακούσει αυτό που κάνουμε με τον ποντιακό στίχο και την ποντιακή λύρα. Γι’ αυτό και προσπαθώ οι στίχοι μου να

περιγράφουν τον σημερινό τρόπο ζωής – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν «πατάμε» πάνω στον παλιό τρόπο στίχου και μουσικής. Σεβόμενοι την παράδοσή μας, θέλουμε να προσθέσουμε κάτι το νέο. Δημιουργούμε το παρόν και το μέλλον. Το κλασικό ποντιακό τραγούδι υπήρχε και θα υπάρχει, αλλά για να το αγκαλιάσουν οι νέες γενιές θα πρέπει να παρουσιαστεί πιο φρέσκο και σημερινό. Αυτός είναι ο σκοπός μας και αυτό είναι το... πείραμα που κάνουμε. [...]

Λένε ότι, στις κρίσιμες στιγμές ενός πολιτισμού, η πρώτη γενιά επιβιώνει, η δεύτερη κουράζεται και η τρίτη ψάχνει. Ανήκω στην τρίτη γενιά και είμαι βαθιά συγκινημένος από όσα πέρασαν οι Πόντιοι. Ήρθαν ρημαγμένοι, οικονομικά τραυματισμένοι και εξαθλιωμένοι. Το μόνο που κατόρθωσαν να «κουβαλήσουν» ήταν η γλώσσα τους, το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα του ανθρώπου που τον διαφοροποιεί από τα ζώα. Σε αυτήν, αλλά και σε όλες τις γλώσσες, πρέπει να υπάρχει παρελθόν, παρόν και μέλλον, γιατί χωρίς αυτά εξαφανίζεται και το έλλειμμα είναι κυρίως κοινωνικό.

Κατά την κρίση του η επικοινωνία της νεολαίας με τη χρήση της τεχνολογίας και το διαδίκτυο γενικότερα, ως μέσο επικοινωνίας και επαφής είναι ο καλύτερος τρόπος, ώστε οι νέοι να συνομιλούν και να ακολουθούν τα μονοπάτια της παράδοσης. «Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η διατήρηση της γλώσσας και της ιστορίας μας κρίνεται ιδιαίτερα απαραίτητη».

Ο Χρήστος Αντωνιάδης δεν έκρυβε τη συγκίνησή του και μόνο στη σκέψη ότι η ποντιακή διάλεκτος μπορούσε να εξαφανισθεί:

Αυτή η προσπάθεια που γίνεται μέσω των τραγουδιών έχει ως στόχο να παραμείνει ζωντανή η ποντιακή λαλιά. Στους στίχους που γράφω, άλλωστε, δεν κάνω τίποτε περισσότερο από το να αναπαράγω τις ιστορίες που έλεγε η γιαγιά μου για τον Πόντο... Είναι συγκινητικό να βλέπω σήμερα μικρά παιδιά να μιλούν τη διάλεκτό μας. Γι' αυτό και δημιουργήθηκε αυτή η παρέα με τους λυράρηδες και τους τραγουδιστές; για να ασχοληθούμε με τη διάλεκτό μας. Κι εγώ διάλεξα τον πιο εύκολο δρόμο: να γράφω στίχους.

*Εντάμαν με την κεμεντζέν, σ' έναν πατεμασέαν
θα λέω τα πονετικά μ', μ' ισούλ'κον τοξαρέαν*

δηλαδή «αντάμα με τη λύρα μου σ' έναν σκοπό επάνω | θα πω γι' αυτά που με πονούν μ' ανάλαφρο τοξάρι». Ο Χρήστος μεταφέρει τα βιώματα που «εισέπραξε» πριν από χρόνια από τη γιαγιά του με έναν και μοναδικό σκοπό: «Να μη χαθεί η γλώσσα μας. Αυτός είναι άλλωστε και ο μοναδικός λόγος που ασχολήθηκα με τη στιχουργική. Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι όταν μια γλώσσα/διάλεκτος δεν διδάσκεται στα σχολεία, είναι καταδικασμένη να πεθάνει. Και δεν θέλω να συμβεί αυτό στα ποντιακά» σημειώνει.

Σε ερώτηση του Δημήτρη Πιπερίδη, «γιατί γράφεις μόνο στίχους και όχι κάτι άλλο, π.χ. πεζογραφία;» η απάντησή του είναι αφοπλιστική, ειλικρινής, δίκαιη και πολύ ανθρώπινη: «Στην ποίηση το θέμα υπηρετεί τις λέξεις ενώ στην πεζογραφία οι λέξεις υπηρετούν το θέμα. Εγώ σαν κλασικός κυνηγός των ποντιακών λέξεων με σκοπό να συμβάλλω στη διατήρηση της ποντιακής διαλέκτου επέλεξα την ποίηση. Διαβάζω συχνά το *Ροδάφνον* του Κώστα Διαμαντίδη και διαπιστώνω ότι τέτοιο ταλέντο δεν το διαθέτω. Υποσυνείδητα λοιπόν ανέθεσα σε αυτόν να αναλάβει την πεζογραφία».

Νομίζω ότι, εκτός από τον Κώστα Διαμαντίδη, κανένας άλλος ποιητής ποντιακών τραγουδιών δεν έχει κατορθώσει να εκφράσει με τόση επιτυχία, σχεδόν να επιγραμματοποιήσει, γενικότερα συναισθήματα. Από την άποψη αυτή δεν είναι καθόλου τυχαίο που οι στίχοι του ακούγονται το ίδιο συχνά είτε από τα χείλη των Ποντίων τραγουδιστών, είτε από τα χείλη αθεράπευτων προσφύγων. Είναι ευλογία να απολαμβάνει κανείς ανθρώπους που πατούν στέρεα στη γη να σιγοτραγουδάνε στα παρακάθια τραγούδια του Χρήστου, που αναφέρονται στους καημούς και τις λύπες, στις χαρές και τις πίκρες της καθημερινής ζωής, ή εκστασιασμένοι την ώρα της χορευτικής μέθεξης να συμμετέχουν στο τραγούδι ως κινούμενη χορωδία μαζί με τον καλλιτέχνη.

Για παράδειγμα, ευτύχησα πολλές φορές, συντροφιά με τον Χρήστο, τον Παναγιώτη και τους άλλους μας φίλους, να απολαύσω στο ιερό τέμενος της μουσικής μας παράδοσης, το «Παρακάθ'», με τη μαγευτική λύρα του Κώστα Σιαμίδη και χοράρχη τον Αχιλλέα Βασιλειάδη την αυθόρμητη συμμετοχή όλων των συγχορευτών στην επανάληψη των δίστιχων «Σα ξένα είμαι Έλληνας και σην Ελλάδα ξένος» ή το «Την πατρίδα μ' έχασα». Εκεί, μέσα στο μαγευτικό περιβάλλον έρχεσαι σε επαφή με τον πραγματικό κόσμο, με κείνες τις γενιές που είχαν βιώσει την εμπειρία του κοινωνικού αποκλεισμού. Εκεί μέσα, ακούγοντας τα λόγια του τραγουδιού «Λιθάρ' ντο κείσαι αιρετίν, σο κεμερόπο μ' κές-ι, ρούξον κι έπαρ' το ψόπο μου, ας θάφ'νε με αδακές-ι» συμμετέχεις στον πόνο του πρόσφυγα που παρακαλούσε να πεθάνει κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στον τόπο που γεννήθηκε. Εκεί μέσα στο «Παρακάθ'», όπου η νεολαία μας ανταγωνίζεται χορευτικά η μία ομάδα την άλλη, εκεί μέσα στον προθάλαμο των ερωτικών γνωριμιών θα τραγουδήσουν το κορυφαίο ερωτικό τραγούδι του: «Το κάρδοπο μ' αγράμπελον κι εσύ τη νύχτας κλέφτες. Κρυφά απ' εμέν ετρύγησες, πουθέν βοτρώδ κ εφέκες».

Εκτός από στίχους, ο Χρήστος Αντωνιάδης έχει μεταφράσει και τη *Μήδεια* του Ευριπίδη στην ποντιακή διάλεκτο. Είναι αλήθεια ότι μεγάλο μέρος του αρχαίου μας πλούτου έχει μεταφραστεί στην ποντιακή διάλεκτο: Όμηρος, Αριστοφάνης, Σοφοκλής, Ευριπίδης... Μεγάλη η αγάπη των Πόντιων λογίων για το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, που μοιάζει ανεξάντλητη και έχει περάσει και στις επόμενες γενιές. Τελευταίο απόκτημα-στολίδι της ποντιακής, η μετάφραση της *Μήδειας* του Ευριπίδη: «Ελπίζω να εκδοθεί και να μείνει στις

βιβλιοθήκες των νεότερων γενιών. Να μάθουν για παράδειγμα ότι τις “Συμπληγάδες Πέτρες” εμείς οι Πόντιοι τις λέμε Συμπληγολίθαρα».

Ήταν τότε, πριν από λίγα χρόνια, που ένας νευροχειρουργός κι ένας ηθοποιός συναντήθηκαν στην Τραπεζούντα του Πόντου, σε ένα ταξίδι - φόρο τιμής στην καταγωγή τους. Ο πρώτος σιγοψιθύριζε στα ποντιακά ένα τραγούδι και ο δεύτερος στο άκουσμα του ήχου και της γλώσσας πρότεινε κάτι που αρχικά φάνηκε περίεργο, όμως τελικά έχει πολλά σοβαρά επιχειρήματα... «Θα έπρεπε να μεταφράσεις στα ποντιακά ένα αρχαίο δράμα» είπε ο ηθοποιός Ιεροκλής Μιχαηλίδης στον νευροχειρουργό Χρήστο Αντωνιάδη που εδώ και χρόνια ασχολούνταν, με μεγάλη αγάπη, με την ποντιακή διάλεκτο. «Μα κάτι τέτοιο θα ήταν ύβρις» ήταν η πρώτη του αντίδραση, όμως με τη δεύτερη σκέψη η πρόταση αυτή φάνηκε να αποτελεί τον ιδανικό τρόπο ώστε οι αρχαίες λέξεις που σώζονται στα ποντιακά να ακουστούν στο κοινό μέσα από ένα θεατρικό έργο. Άλλωστε, όπως επισημαίνει και ο ίδιος ο Χ. Αντωνιάδης στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, «και η Μήδεια ήταν Πόντια καθώς καταγόταν από την Κολχίδα του Εύξεινου Πόντου...».

Έπειτα από κάποιες αρχικές επιφυλάξεις ο κ. Αντωνιάδης ξεκίνησε την προσπάθεια, που διήρκεσε πέντε ολόκληρα χρόνια, και το κίνητρο, όπως εξηγεί, ήταν να μεταφερθούν μέσω της *Μήδειας* οι «αρχαίες, μαγικές λέξεις», όπως τις αποκαλεί. Με τον όρο αυτό περιγράφει τα λεκτικά στοιχεία που άντεξαν στους αιώνες και διαφυλάχτηκαν στην ποντιακή διάλεκτο, μια μορφή λόγου που διατηρήθηκε λόγω της απομόνωσης του ποντιακού πληθυσμού για 2.700 χρόνια. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρει τη φράση «θα ανασκάπτω σε», που συναντάται και στη *Μήδεια*. Πρόκειται για τη χειρότερη κατάσταση που υπήρξε στον ποντιακό ελληνισμό, και περιγράφει την εκταφή των πτωμάτων. Η ίδια η *Μήδεια* την χρησιμοποιεί απευθυνόμενη στον Ιάσωνα για να τον ενημερώσει ότι θα πάει τα παιδιά της στον ναό της ακραίας Ήρας ώστε να μην τολμήσει κανείς να κάνει εκταφή των πτωμάτων τους. «Κουβαλούμε αυτή την πληροφορία εδώ και χιλιάδες χρόνια, ενώ αντίστοιχη φράση δεν υπάρχει σε καμία άλλη διάλεκτο, σε καμία άλλη γλώσσα» τονίζει ο νευροχειρουργός - μεταφραστής. Χρησιμοποιεί εξάλλου κι ένα δεύτερο ιδιότυπο παράδειγμα, την έκφραση «να τρώω τον Θεό σ'», με την οποία ένας Πόντιος εκφράζει την απόλυτη αγάπη του σε κάποιον. «Κάτι που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να παραπέμπει σε κανιβαλιστικές έννοιες, ανάγεται ουσιαστικά στις ρίζες του Χριστιανισμού και την παρότρυνση του Χριστού στους πιστούς κατά τη Θεία Κοινωνία «λάβετε, φάγετε, τούτο εστί το σώμα μου» εξηγεί ο Αντωνιάδης. Με αφορμή άλλες προσπάθειες μετάφρασης αρχαίων ελληνικών κειμένων στα ποντιακά, στέκεται κυρίως στον εκπαιδευτικό και συγγραφέα Θεόδωρο Κωνσταντινίδη, για τον οποίο λέει πως χάρη στην ευρεία γνώση του και την επιστημονική του κατάρτιση καταφέρνει να κάνει την ποντιακή διάλεκτο προσπελάσιμη στο ευρύ κοινό. «Δεν μένει στις απόλυτα ποντιακές λέξεις. Προχωρά σε φιλολογικούς νεοτερισμούς, καθώς έχει τον τρόπο και τη γνώση να το κάνει, και το αποτέλεσμα είναι εξαιρετικό. Εγώ, από την πλευρά μου, προσπάθησα να πλησιάσω το νόημα της *Μήδειας*, να αποδώσω κάτι εύηχο που να μπορεί να το εκφράσει ένας

ηθοποιός και να πλησιάζει το μέτρο του Ευριπίδη» σχολιάζει. Όταν όμως τον ρωτάμε αν τελικά θα απολαύσει το κοινό στο σανίδι τη *Μήδεια* στα ποντιακά, απαντά πως κάτι τέτοιο δεν το γνωρίζει ακόμη και εύχεται «ο πολιτισμός να μην αποτελέσει και εκείνος ένα από τα θύματα της κρίσης...»

Οι σίχοι του θα ακούγονται πάντα με σεβασμό:

Τροφός

*Κάπως ας έτον κι Αργώ το φτεροτόν καράβιν
ασά συμπληγολίθαρα καμίαν μ' εδεβένεν,
μ' έσκιζεν πέραν περού τα γερανέα κάσα
κι άμον πουλίν εκόνεβεν σα χώματα των κόλχων.
Κ' εΐνο το πευκόδεντρον μ' εκόφκουτον καμίαν,
ασά ρασία του Πηλί και ίνουτον κουπία
να εμπροκουντούν οι Έλλενοι καράβ αρματωμένον
να πάγνε σο αράεμαν κι άμον κλεφτάντ αρπάζνε
–για τη Πελία το χατήρ τ' αναθεματισμένον–
το Δέρας το χρυσόμαλλον το πόστ τ' αφορισμένον.*

*Αέτς αν έτον η κυράμ η Δέποιναμ η Μήδεια
ασήν εγάπ του Γιάσονα κι θα επαλαλούτον,
μέτοικος κι θά έρχουτον ση Ιωλκός τα κάστρα,
ούτε θα εκαντούρεβεν κι εβάλνεν σα φυτίλια
τα θυγατέρας τ' άρχοντα τον κύρνατουν να σπάζνε,
τον κυρ ατά π' εγέννεσεν τον άτυχον Πελίαν.*

Χορικό

*Δία, κι εσύ του Ηλ το Φως και τη ηής στερέα
ακούτεν τη σιλιάκλερον πώς κραζ άμον κορώννα;
κι άμον βοή το μοιρολόι πώς συνταράζ τον κόσμο;
Ντέπαθες, ντέρθεν εύρεσεν και ν' αποθάντς εχπάστες!
Γιαμ εν τσεγάπς η καμονή τη κρεβατί το πάθος;*

*Στα. Κλωστ οπίς. Μη πορπατής τη θανατή το δρόμον.
Άκαιρα τέρεν μ' αποθάντς. Ζήσον ολίγον κι άλλο.
Ορία και μη τογραεύς την ψυς για έναν άντραν,
ίλιαμ για άντραν π' έφυεν και τρεσ οπίς σην άλλεν.
Ατός οπίς κι κλώσκεται, χολιάσκεσαι του κάκου,
του κάκου κλαις και δέρκεσαι, κι καμονής του κάκου.
Ο Δίας εσέν κι ανασπάλ, το δίκαιος κι χάτε.*

Ο Χρήστος δεν πρόκειται ποτέ να λησμονηθεί από τους φίλους του και τους ανθρώπους που αγάπησαν την ειλικρίνειά του, τον ακέραιο χαρακτήρα του και το ισχυρό του πνεύμα. Ιδιαίτερα έξυπνος άνθρωπος, αλλά ταυτόχρονα σεμνός, ταπεινός. Διέκρινες στο βλέμμα του τα ανθρώπινα συναισθήματα που δύσκολα συναντούσες σε έναν γιατρό τόσο πολυάσχολο και πετυχημένο. Έναν άνθρωπο που τον γνώριζαν παντού, όπου και αν πήγαινε. Έναν άνθρωπο που βοήθησε πολύ κόσμο και που διέκρινες τη συμπαράστασή του στον πόνο του άλλου στην πράξη και όχι στα λόγια. Ο Χρήστος είμαι βέβαιος ότι έχει κερδίσει μια θέση στη χώρα των αθανάτων. Έχει κερδίσει όμως και τις καρδιές όλων των συμπατριωτών μας, γι' αυτό θα ζει και θα βρίσκεται πάντα νοερά μαζί με τους καρδιακούς του φίλους σε κάθε παραδοσιακό moucharéti. Θα υπάρχει μόνιμα το δικό του ποτήρι γεμάτο πάνω στο τραπέζι και θα του προσφέρουμε τη θεία σπονδή από το νέκταρ της καρποφόρας μακεδονικής γης.

Επιτρέψτε μου στο σημείο αυτό μια προσωπική κατάθεση εμπειριών: Για μένα ένα από τα βασικά στοιχεία της προσωπικότητάς του ήταν και η γενναιοδωρία του. Πραγματικά όταν χρειάστηκε να επανεκδώσω τους δεκατέσσερις τόμους της *Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου*, για να τους προσφέρω δωρεάν σε όλα τα πανεπιστήμια του κόσμου μέσω του ΣΑΕ και αναζητούσα χορηγούς, χωρίς δεύτερη κουβέντα ο Παναγιώτης Σ. μου είπε «γράψε εμένα και τον Χρήστο». Θυμάμαι τη συζήτησή μας στο γραφείο του στο Διαβαλκανικό. «Είμαστε πάντα δίπλα σου για τέτοιες κινήσεις. Προχώρα». Απλόχερος ήταν και απέναντι στα ποντιακά σωματεία. Ο ίδιος ο πρόεδρος της ΠΟΕ Γεώργιος Παρχαρίδης μάς πληροφόρησε ότι πολλές φορές χρηματοδότησε και την Παμποντιακή Ομοσπονδία. Γενναιόδωρος ήταν και απέναντι στους καλλιτέχνες. Ο τελευταίος καλλιτέχνης που ανταμείφθηκε χρηματικά ήταν ο Ματθαίος Τσαχουρίδης στο χορό της Ευξείνου Λέσχης Κοζάνης, μία μέρα πριν μας αποχαιρετήσει για πάντα.

Για μεγάλο διάστημα τα τελευταία δύο χρόνια, κάθε Τετάρτη, μια επίλεκτη ομάδα φίλων με πρωταγωνιστή τον Χρήστο είχαν ορφική και διονυσιακή συνεύρεση σε μια φιλόξενη ταβέρνα της Τούμπας με ρωμαίικη κουζίνα. Αναπληρωτής πρόεδρος ο Σιαμόγλης ο Κώστας, ο λυράρης που αγαπούσε ιδιαίτερα, γιατί απέδιδε άψογα την παραδοσιακά μουσική της Ματσούκας. Ήταν θα έλεγα μια συνωμοτική μουσική συμμορία, ματσουκατικής στην πλειοψηφία της προέλευσης, που υπό τους ήχους της λύρας του Κώστα, όλοι μαζί σιγοτραγουδούσαν τα αυτοσχέδια δίστιχα του Χρήστου. Ευτύχησα και εγώ μια φορά, όταν παρουσιάσαμε μαζί με τον Χρήστο το βιβλίο της Αλεξάνδρας Δεληγιώργη, καθηγήτριας στο ΑΠΘ, για τον δικό μας το μεγάλο διανοούμενο, τον Γεώργιο Σκληρό Κωνσταντινίδη, να απολαύσω σε εκείνη την καταπληκτική μυσταγωγία μακρύν καϊτέν Ματσούκας.

Στον Χρήστο έβρισκα, πέρα από την αγιοσύνη του προσώπου του, και πολλά σωκρατικά, διογενικά και ζορμπικά γνωρίσματα. Ο θυμόσοφος Διογένης ο κυνικός, ο συμπατριώτης

του, τον είχε επηρεάσει να μην φοβάται το θάνατο. Όταν πριν από μερικά χρόνια είχε αντιμετωπίσει μέσα στο Διαβαλκανικό μια σοβαρή περιπέτεια και σώθηκε χάρη στην άμεση επέμβαση των γιατρών, ο Φίλος μας, σαράντα μέρες μετά, μας κάλεσε στο «Παρακάθ'» για γιορτάσουμε τη σωτηρία του, αλλά και τα σαράντα του. Κυνικότατα μας είπε ότι φυσιολογικά σήμερα το βράδυ θα έπρεπε να ετοιμάζουμε το ταψί με τα κόλλυβά του και να συμμετέχουμε στο νεκρικό του δείπνο. Αυτός ξεγελώντας το θάνατο μας κάλεσε στον επίγειο παράδεισο, το «Παρακάθ'», που ήταν το στέκι του, να φάμε και να χορέψουμε στην υγεία του.

Θυμάμαι επίσης ένα άλλο ξεχωριστό περιστατικό. Βρισκόμασταν πάλι στο «Παρακάθ'», κι εκείνο το βράδυ μάθαμε για την τρίτη επιτυχή επιστροφή από το Διάστημα του συμπατριώτη μας Πόντιου Θεόδωρου Γραμματικόπουλου-Γιουρτσίν. Ανακοινώθηκε στους ομοτράπεζους με χαρά το γεγονός, και ο Χρήστος μετά από λίγα λεπτά μου λέει: «άκου τι έγραψα γι' αυτό το παλικάρι». Και μου διαβάζει σε ένα μικρό χαρτάκι το ποίημα προς τιμήν του. Του το ζήτησα, γιατί και αυτή η θεία στιγμή για μένα ήταν ένα ιστορικό γεγονός. Ο Χρήστος μου το χάρισε. Το μοιράζομαι σήμερα μαζί σας και είμαι σίγουρος ότι και αυτός μας βλέπει από εκεί πάνω ψηλά και μας χαμογελά ικανοποιημένος:

*Ήρωα επουράνιε, Τραντέλλενα του Πόντου,
Είσαι ο νέον Ηρακλής τα σύνορα π'εθέκεν
Σα ξένα σα αλόξενα σην απεραντσούνεαν
Επέρες και εκρέμασες ελλενικόν σημαίαν
Απάν στον θόλον τ' ουρανού κι εφώταξεν ο κόσμον
Εγυροκλώσκους εκιαπάν κι έστειλες χαιρετίαν
Ση μάναν π' ενεμένεσεν με φόβον σην καρδίαν
Κι εγόμεσες τη ουρανούς κι όλεν την Οικουμένην
Με αντιλάλ ποντιακόν, ποντιακόν λαλίαν.*

Κλείνω το φιλολογικό μνημόσυνο στο φίλο και αδελφό λέγοντάς του ένα μεγάλο ευχαριστώ που φρόντισε δύο φορές, μαζί με τον Παναγιώτη, να κεντήσουν με τα χρυσά τους χέρια την πλάτη μου, όταν ο τέταρτος με τον πέμπτο σπόνδυλο επαναστάτησαν, αφιερώνοντάς του το πιο συγκινητικό τραγούδι – αυτό που κάνει τις ψυχές των Ποντίων να ραγίζουν όπου γης, που τους ταξιδεύει στις αλησμόνητες πατρίδες του Πόντου μακριά από το μίζερο ελλαδικό κράτος, μακριά από τη συμβατική ηθική, την καπηλεία των ιδανικών, την άρνηση των ιδανικών.

*Την πατρίδα μ' έχασα, έκλαψα κι επόνεσα
λύουμαι κι αροθυμώ ν' ανασπάλω 'κ' επορώ

Τα ταφία μ' έχασαντ', έθαψα κι ενέσπαλα
τ' εμετέρτς αναστορώ και 'ς σο ψόπο μ' κουβαλώ.*

*Εκκλησίας έρημα, Μοναστήρα ακάντηλα,
πόρτας και παράθυρα επέμ'ναν ακράνοιχτα.*

*Μίαν κι άλλο 'ς σην ζωή μ' 'ς σο πεγάδι μ' 'ς σην αυλή μ'
νερόπον ας έπινα και τ' ομμάτα μ' έπλυνα.*

Ενενήντα χρόνια μετά, τα εγγόνια των προσφύγων του '22 τραγουδάνε ακόμα τον αλησμόνητο Πόντο και θα τραγουδάν και μετά, μαζί με τα παραδοσιακά, και τα ποιήματα του Χρήστου... Ο άρρηκτος δεσμός τους με εκείνους που έφυγαν είναι πλέον μονόδρομος.

Η πρώτη προσφυγική γενιά αναλώθηκε στη μάχη της επιβίωσης και η δεύτερη σ' εκείνη της κοινωνικής καταξίωσης. Στην τρίτη γενιά των προσφύγων δεν μπορεί και δεν μένει άλλος δρόμος όσον αφορά στο «γονιδιακό» της χρέος, από εκείνον της διαιώνισης της πολύτιμης πολιτισμικής παρακαταθήκης που άφησαν πίσω τους οι εκδιωγμένοι του '22, και πριν απ' αυτούς οι προηγούμενες γενιές του ποντιακού ελληνισμού.

Καλό ταξίδι αδερφέ και Πατριώτη Χρήστο Αντωνιάδη. Ζηλεύω τους αγγέλους που τραγουδάτε μαζί στον ουρανό της Παναγίας Σουμελά μελωδίες Πατρίδας. Ελαφρό να είναι το χώμα σου...

Ο Χρήστος Αντωνιάδης ζει και θα ζει μέσα στις ψυχές μας.

*Κωνσταντίνος Φωτιάδης,
Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*